

Pronomenet *hen* praktisk og politisk: Ei undersøking av meiningar blant høgskuletilsette om rettskrivingsendringa i 2022

Edit Bugge, Trude Bukve og Hege Myklebust
Høgskulen på Vestlandet

Samandrag

I 2022 vart *hen* innført som kjønnsnøytralt pronomen i nynorsk og bokmål. I denne artikkelen presenterer me funn frå ei spørjegransking om pronomenet *hen* som var sendt til alle tilsette ved Høgskulen på Vestlandet (HVL) våren før rettskrivingsvedtaket. Analysen syner at det var høg grad av støtte mellom dei tilsette for innføringa av *hen*, på tvers av aldersgrupper, men med nokre skilnader mellom ulike grupper etter kjønn og fakultetstilhørsle. Den rapporterte bruken av pronomenet var også høg. I ein kvantitativ innhaldsanalyse av fritekstkommentarar som grunnleggjv støtte til innføringa av *hen*, dominerer to kategoriar: Den første er ein ‘politisk’ underkategori med vekt på rettane til personar som ikkje definerer seg som kvinne eller mann. Den andre er ein ‘pragmatisk’ underkategori der *hen* blir omtalt som eit praktisk alternativ til andre kjønnsnøytraliserande språklege uttrykk, utan at det nødvendigvis føreset ei kjønnsforståing ut over den binære. Argumentasjonen *mot hen* følgjer liknande skilje. I ein dominerande ‘pragmatisk’ underkategori legg ein vekt på at me ikkje treng *hen* fordi ein meiner det alt finst høvelege løysingar i språket, og i ein ‘politisk’ underkategori finn me ulike uttrykk for verdivurderingar. Artikkelen dokumenterer slik mønster i rapportert språkbruk og rapporterte haldningar til ei særskilt språkending på eit avgrensa historisk tidspunkt frå ei avgrensa gruppe (høgskuletilsette), og dokumentasjonen legg eit grunnlag for framtidige undersøkingar av bruksmønster og haldningane til pronomenet.

Nøkkelord: *hen*, rettskrivingsending, språkhaldningar, kjønnsnøytralt pronomen

1 Innleiing

I februar 2022 sende Språkrådet eit forslag til rettskrivingsendingar ut på høyring, der dei mellom anna føreslo å innføre *hen* som kjønnsnøytralt pronomen i norsk. På grunnlag av saksutgreiing og høyringssvar vedtok Språkrådet 16. juni 2022 å tilrå at pronomenet skulle inn i bokmåls- og nynorsknorma, og i *Bokmåls- og Nynorskordboka* (u.å.) vart pronomenet oppført med to bruksområde: for det første “for å vise til ein person når kjønn er ukjent, uvesentleg eller blir halde

skjult” (tyding 1 i *Nynorskordboka*, u.å.), og for det andre “for å vise til ein person som føretrekkjer pronomenet ‘hen’ framfor ‘han’ eller ‘ho’ ” (tyding 2 i *Nynorskordboka*, u.å.).¹

I norsk språkhistorie er det ganske langt mellom dei systemiske endringane i pronomensystemet, og normeringa av pronomenet fekk merksemd i det offentlege ordskiftet. Ein kan forstå framveksten av pronomenet *hen* både som eit resultat av toppstyrte språkplanleggingsprosessar, og som ein språkleg innovasjon som har vakse fram og breidd om seg på same måte som andre grasrotstyrte språkendringar (om språkendring og språkstyring, sjå t.d. Sandøy, 2004). Det er helst den siste av dei to endringstypene som Språkrådet legg vekt på i grunngjevinga si for forslaget om å ta *hen* inn i rettskrivingsnormene, når dei skriv at det “primært [er] bruksprinsippet (punkt 6.2.3 og 7.2.3 i retningslinjene for normering) som ligger til grunn for forslaget” (Språkrådet, 2022a, s. 8). *Hen* blir presentert som eit ord som er “kommet i bruk i norsk” (Språkrådet, 2022a, s. 8), og endringa er slik jamstilt med andre grasrotstyrte språkendringar. I det offentlege ordskiftet i Noreg er både innføringa og utbreiinga av *hen* derimot ofte forstått som eit resultat av (topp-)styrt språkplanlegging, med eit eksplisitt mål om å fremje språkleg likestilling eller inkludering og med politiske myndigheiter og interesseorganisasjonar som aktive deltakarar. På same måte kan ein anten sjå det nye pronomenet som ein språkleg konsekvens av at den kjønnsosiale røynda er endra, eller som ein språkleg reiskap for å skape eller fremje slike endringar. Språkbrukarane sine vurderingar av og haldningar til normeringsvedtaket varierer nok både etter korleis dei stiller seg til dei kjønnsosiale endringane, og korleis dei stiller seg til språkstyring og språkendring som fenomen.

Til grunn for denne artikkelen ligg ei spørjegransking som var sendt til alle tilsette ved Høgskulen på Vestlandet (HVL) i februar 2022, for å kartlegge erfaringar med og synspunkt på den nye pronomenforma *hen*. Spørjegranskinga gir eit innsyn i haldningar til og oppfatningar om det nye pronomenet på ein stor arbeidsplass som representerer eit særskilt segment av den norske befolkninga, rett før rettskrivingsvedtaket i 2022. I ein språknormeringsprosess er dei høgskuletilsette ei særleg interessant gruppe fordi dei spelar ei sentral rolle i implementeringa av normendringar, mellom anna gjennom lærarutdanningane og dei helsefaglege utdanningane, og gjennom vidareutviklinga av normer for norsk fagspråk i lærebøker og faglitteratur. Artikkelen har altså først og fremst eit empirisk føremål, der me dokumenterer mønster i rapportert språkbruk og rapporterte haldningar om ei særskilt språkendring på eit avgrensa historisk tidspunkt frå ei avgrensa gruppe (høgskuletilsette). Dokumentasjonen legg eit grunnlag for framtidige undersøkingar av bruksmønster og haldningane til pronomenet. Kva seier informantane i 2022 sjølve at dei meiner om pronomenet *hen*, korleis seier dei at dei brukar det, og korleis grunngjev informantane svara

¹ I resten av artikkelen refererer vi til dei to tydingane ‘1’ og ‘2’ i definisjonen i *Nynorskordboka*. Definisjonen i *Bokmålsordboka* var den same.

sine i spørjegranskinga? Er det skilnader mellom ulike grupper av tilsette, fordelt etter kjønn, alder og fakultetstilhøyrse? Og korleis kan ein forstå mønster i rapportert språkbruk og haldningar til pronomenet?

2 Bakgrunn

2.1 *Hen og andre kjønnsnøytrale pronomen i nordiske språk*

Då pronomenet *hen* vart tatt inn i dei norske rettskrivingsnormene i 2022, hadde ein diskutert å innføre eit kjønnsnøytralt pronomen for tredjeperson eintal i norsk i om lag 50 år. I Sverige er det eldste forslaget om pronomenet *hen* i kjønnsnøytral tyding frå 30. november 1966, i ei språkspalte ved språkvitaren Rolf Dunås. Desse tidlege forslaga var ikkje knytt til forståingar av at menneske kan ha fleire kjønnsidentitetar enn kvinne og mann, men heller til eit behov for eit pronomen som kunne romme både *han* og *ho* (jf. tyding 1 i *Nynorskordbokas* definisjon, sjå del 1). *Hen* skulle altså, slik Dunås (1966, s.7) uttrykkjer det, kunne erstatte “det pedantiska, klumpiga och tjatiga uttryckssättet ‘han eller hon’ och ‘han/hon’”, og ville “ha en interessant likhet med finskans ‘hän’ för ‘han’ eller ‘hon’”. I Noreg kom forslaget på banen nokre år seinare. I eit spørsmål til *Språknytt* i 1976 spør ein innskrivar om det er “noe i vegen for å nytte nevninga *hyn* i stedet for *han/hun* i tale og skrift som uttrykk for begge kjønn under ett”, og får svar om at “Slike løsninger har nok vært lansert før (*hen* eller *høn*, genitiv *hens*, *hønnes*)”, men at dei “har små sjanser for å slå gjennom” (*Språknytt*, 1976, s. 16).² Som *løysing* svarar forslaget om eit kjønnsnøytralt pronomen på ein feministisk kritikk av pronomenbruk frå midten av 1970-talet (Blakar, 1973; Ryen, 1976; Kleiven, 1979; Hageberg, 1993; Bull & Swan, 2002; Bull, 2021). Sentralt i kritikken var spørsmål om språkleg (u)synleggjing av kvinner i offentlege og profesjonelle rom, i pronomenbruk med generisk referanse, og i pronomenbruk ved referanse der det ikkje er samsvar mellom grammatisk og biologisk kjønn. I Noreg vart språkleg usynleggjing av kvinner også løfta fram i Norsk språkråd, mellom anna av dosent Gunnvor Rundhovde på eit rådsmøte i 1981.³ Den same kjønnspolitiske språkdebatten gjekk i andre nordiske språk i dei tre–fire siste tiåra av 1900-talet (sjå t.d. om svensk i Hornscheidt, 2003 og Wojahn, 2015; om dansk i t.d. Gomard & Kunøe, 2003; om færøysk i Didriksen, 1986; Hansen, 2003; Bugge & Jákupsstovu, 2012; om islandsk i Grönberg, 2002). Forslag om eit kjønnsnøytralt pronomen hadde likevel liten oppslutnad, og fram til tusenårsskiftet dreidde offentlege råd om pronomenbruk i Noreg seg først og fremst om korleis ein kunne bruke dei etablerte pronomena *han* og *ho* på ein måte som bidrog til språkleg likestilling mellom to kjønn (jf. Norsk språkråd og Kompetansesenter for likestilling, 1997).

² Dette var første gongen spørsmålet om eit kjønnsnøytralt pronomen var tatt opp i *Språknytt*, og me har ikkje funne eldre norske døme.

³ Takk til anonym fagfelle for denne opplysinga.

Frå årtusenskiftet såg dei nordiske landa eit skifte i den allmenne merksemda på kjønns mangfald ut over *han* og *ho*, og spørsmål om språkleg likestilling mellom kjønn var med det både vidareført og utvida (Wojahn, 2015). Dermed vart også forslaget om eit tredje, kjønnsnøytralt eintalspronomen aktualisert att. Ulike kandidatar til eit slikt pronomen som har vore føreslått for norsk, i tillegg til *hyn*, *hen* og *høn* (jf. utdraget frå *Språknytt*, 1976), er *hin* (t.d. Svendsrud, 2013), *hån* (Krogsæther, 2015, s. 9) og *haun* (Simonsen, 2006; jf. også ordskifte i *Adresseavisen*, referert i Språkrådet, 2022b). Vinje (1999, s. 145) nemner òg *hæn* og *hn*.⁴ I svensk vart *hen* tatt inn i *Svenska Akademiens Ordlista över svenska språket* i 2015, og pronomenet har både hatt ein auke i aksept og bruk på 2010-talet (Vergoossen, 2021; Sendén et al., 2021). Spørsmål om kjønnsnøytrale pronomen er òg løfta i dei andre nordiske språka: I islandsk har *hán*, *hé* og *hín* vore føreslått og brukt (t.d. Pétursdóttir, 2021). I dansk har *hen*, *hæn* og *høn* vore føreslått, men med konkurranse frå fleirtalsformene (*de/dem* og *dei*) med referanse til eintal, helst etter påverknad frå engelsk (t.d. Alminde, 2020). Hausten 2022 sende *LGBT+ Føroyar* inn eit spørsmål om råd om eit kjønnsnøytralt pronomen for færøysk til *Málráðið*, då somme færøyingar hadde tatt i bruk *tey* (tradisjonell form 3. pers. fleirtal, nøytrum) som kjønnsnøytraliserande pronomen med referanse til eintal, eller dei brukte det engelske lånordet *they* med same tyding.⁵ Med det hadde spørsmålet om eit kjønnsnøytralt pronomen komme på dagsorden i alle dei nordiske språka.

2.2 Tidlegare granskingar av *hen*

Tal som Språkrådet (2022b) henta ut frå Retriever, viser at bruken av *hen* skaut fart i Noreg frå midten av 2010-talet (jf. òg Dahl, 2018). Det er ikkje gjort så mange språkvitskaplege forskingsarbeid på pronomenet *hen* i norsk. Pronomenet har vore diskutert i fleire gode populærvitskaplege artiklar (Vindenes, 2015; Fridtun, 2016; Doublet 2018; Eide, 2019), og vore forskingsobjekt for eller tematisert i nokre masteroppgåver om språklege emne (her veit me om Krogsæter, 2015; Dahl, 2018; Rødli, 2019; Johansen, 2022).

Krogsæter (2015) gjorde i si masteroppgåve i psykologi ein diskursanalyse av skriftlege svar frå 17 personar som svarte på spørsmål om pronomenet. Ho kjem fram til fem diskursar i svara: ein pragmatisk, politisk, feministisk, biologisk og familiær diskurs, og ho ser at temaa fridom og moral ligg til grunn for debatten om *hen* spesielt, og språk og kjønn generelt (Krogsæter, 2015, s. 26–29). Me kjem tilbake til kategoriane til Krogsæter i del 3. Dei tre andre masteroppgåvene er språkfaglege. Dahl (2018) undersøkte i si masteroppgåve bruken av pronomenet

⁴ Merk at Vinje (1999, s. 145) sjølv meiner at “det kjønnsnøytrale han” er å føretrekkje.

⁵ Personleg kommunikasjon (4.10.22) med Esther Margreth Petersen, for *LGBT+ Føroyar*. Andre døme frå Færøyaner er Samuelsen (2023) tale om transpersonar sine rettar, der ho etterlyser “at hyggja at okkara máli og tora at gera nýggj hugtøk, so vit kunnu vera meiri fevnandi” (*å sjá på spráket vart og tore á lage nye omgrep, så vi kan vere meir inkluderande*, vår omsetjing).

hen i Norsk aviskorpus og Atekst frå perioden 2013–2017. Han viser at bruken av pronomenet aukar i denne perioden, og at det særleg er ein auke i bruken av *hen* med generisk referanse. Når han ser bort frå metaforekomstane (Dahl, 2018, s. 40), har ein fjerdedel av førekomstane i materialet ein ‘kjønnsoverskridande’⁶ funksjon, som på det tidspunktet var “den eneste bruksmåten som Språkrådet anbefaler for bruk av pronomenet” (Dahl, 2018, s. 53). I si masteroppgåve frå 2019 intervjuar Rødli (2019) fire personar med ikkje-binær kjønnsidentitet om bruk av *hen*, og ho viser mellom anna at pronomenbruken har stor kjenslemessig tyding for informantane, men at dei kvir seg for å ta plass og be andre om å bruke *hen* i omtalen av dei. Pronomenet er også tematisert i Johansens masteroppgåve om ein nettdebatt (Johansen, 2022, s. 41–42), der ho også gir eit kort oversyn over høyringssvara til Språkrådet frå mars 2022 (Johansen, 2022, s. 12).

Det er gjort fleire større granskingar av pronomenet *hen* i svensk (sjå t.d. Milles, 2013; Wojahn, 2013; Sendén et al., 2015 og Vergoossen, 2021, med forskingshistorisk oversyn s. 32–34). I svensk har Ledin og Lyngfeldt (2013) identifisert ulike kategoriar for *hen* og undersøkt fordelinga av desse i svenske bloggar og aviskorpus: 1) *kjønnsoverskridande hen*, 2) *anonymiserande hen* og *ukjent kjønn*, 3) *indefinitt hen*, og 4) *generisk hen*. Dei finn at 85 % av belegga i bloggane og 70 % av belegga i aviskorpuset har andre funksjonar enn den “kjønnsoverskridande” (vår utrekning på grunnlag av Ledin & Lyngfeldt, 2013, s. 145, s. 150 og s. 155). Denne dominerande bruken samsvarar dermed med *Nynorskordbokas* tyding 1 for *hen* i norsk, slik også Dahl (2018) ser i eit norsk aviskorpus nokre år seinare. I ei longitudinell gransking viser Sendén et al. (2015) at haldningane til *hen* snudde på svært kort tid i Sverige: Gjennom seks målepunkt gjekk svenske respondentar frå “hostile reactions and negative attitudes” i 2012 (Sendén et al., 2015, s. 6), til eit overveldande positivt fleirtal i 2015. I ei oppfølgingsgransking viser Sendén et al. (2021) at denne tendensen fortsette i ei ny måling i 2018, og ein såg også ein auke i rapportert bruk av pronomenet. Pronomenet vart altså raskt “normalisert” i svensk (Sendén et al., 2021).

2.3 Språkpolitikk og praksis ved Høgskulen på Vestlandet

Språkpolitikken til HVL slår fast at høgskulen skal vere “eit språkleg føredøme for norske universitet og høgskular når det gjeld god og rett bruk av språket; særleg nynorsk, men òg bokmål og teiknspråk” (HVL, 2018). Retningslinjene legg særleg vekt på ansvaret for nynorsk og nynorsk fagspråk, men òg prinsipp om klarspråk og parallellspråklegheit. Sentralt i retningslinjene er ansvaret profesjonsutdanningane har for å styrkje den språklege tryggleiken for kandidatar

⁶ Her, og elles i artikkelen, bruker me termen ‘kjønnsoverskridande’ i tråd med Dahl (2018) og Ledin og Lyngfeldt (2013) om bruk som vil falle inn under *Nynorskordbokas* bruksområde 2: “brukt for å vise til ein person som føretrekkjer pronomenet ‘hen’ framfor ‘han’ eller ‘ho’”.

dei sender ut til arbeidsmarknaden. Kjønnssinkluderande språk eller språklege praksisar som kan redusere diskriminering, er ikkje nemnt i retningslinjene.

Gjennom søk på HVLs nettsider og gjennomgang av publisert materiale har me funne døme på at *hen* frå andre halvdel av 2010-talet og framover er i bruk i lærebøker publisert av tilsette, HVLs kommunikasjon i sosiale medium, undervisningsmateriell, studenttekstar, eksamensoppgåver og i intern e-post-kommunikasjon. I kjønnsnøytralisierende tyding ser me at *hen* har levd side om side med andre alternativ, som *vedkommande*, *han eller ho*, eller omskrivingar til fleirtalsform og *dei* eller *de* som påfølgjande pronomen. Pronomenet *hen* var også brukt i tekstar av offentleg og juridisk karakter ved høgskulen, t.d. i retningslinjer for studentar: “Studenten får skriftleg varsel om at *hen* står i fare for å miste studieretten dersom...” (Høgskulen på Vestlandet, 2021a), og i retningslinjer for tilsette: “Søkeren skal levere en oversikt over undervisningsrelevante aktiviteter *hen* har deltatt i” (Høgskulen på Vestlandet, 2021b). Denne bruken av pronomenet før rettskrivingsendringa var i praksis i strid med høgskulens eigne retningslinjer om *rett* språkbruk. Når høgskuletilsette valde å bruke pronomenet når dei skreiv i arbeidsmedfør, tyder det på at dei trass ordboksnormene vurderte at pronomenet likevel bidrog til *godt* språk (jf. Vikør, 1997, s. 98–99).

3 Metode

3.1 Innsamlingsmetode

Spørjegranskinga ved HVL gjekk føre seg i løpet av ei veke, og blei gjennomført ved å sende ut ei nettbasert undersøking til alle tilsette gjennom felles e-postlister. Av omsyn til dei tilsette blei e-posten berre sendt ut ein gong, utan påminningar. Spørjeskjemaet blei utvikla i SurveyXact⁷ med fem lukka spørsmål og påstandar som tematiserte bruken av *hen* i ulike kommunikasjonssituasjonar i det daglege arbeidet til dei tilsette ved høgskulen, og kjennskap til og synspunkt på høyringsforslaget (sjå vedlegg 1). Respondentane fekk også mogelegheit til å utdjupe kvifor dei støtta eller ikkje støtta innføringa av *hen* i rettskrivingsnormene. Til slutt opna me for utfyllande kommentarar på temaet gjennom eit ope kommentarfelt.

3.2 Metodiske utfordringar knytt til utval og representativitet

HVL er ein stor norsk høgskule, med om lag 2000 tilsette fordelt på fem campus, og med profesjonsutdanningar og fagmiljø innan helse- og sosialvitskap, ingeniør- og naturvitskap, økonomi, samfunnsvitskap og maritime studium, og lærarutdanning, kultur og idrett. Somme av dei vitskapleg tilsette har hatt heile yrkeslivet i academia, men mange har yrkesbakgrunn frå praksisfeltet dei no utdannar studentar til. I tillegg kjem administrasjon med tilsette frå ulike fagfelt.

⁷ Rambøll Management Consulting, Aarhus, Danmark.

Deltakarane i denne undersøkinga representerer altså først og fremst academia, men til dels også profesjonsfellesskap i praksisfelt utanfor høgskulen.

Alle tilsette ved HVL blei inviterte per e-post til å delta i den nettbaserte spørjegranskinga i perioden 15.–22. februar 2022. Sjølv om organisasjonen er mangfaldig med tanke på fagtilhøyrse, kjønn og alder, ville ei meir allmenn gransking kunne ha gitt andre resultat. Me må ta høgde for at dei tilsette ved HVL, i kraft av å arbeide i UH-sektoren, nok ligg vesentleg over landsgjennomsnittet når det gjeld utdanningsnivå. Dersom ein finn samanhengar mellom dei demografiske bakgrunnsvariablane som er inkluderte i denne undersøkinga, som t.d. kjønn og alder, er det likevel ikkje nokon grunn til å anta at slike gruppeskilnader i datamaterialet, ikkje også skal finnast i befolkninga elles. Samtidig tek me høgde for at det kan vere samspelseffektar i materialet vårt. Ei anna utfordring er knytt til sjølvseleksjon: Ein kan tenkje seg at det er dei personane som har sterkast meininger om temaet, både positive og negative, som tek seg tid til å svare på ei slik undersøking. Det vil også oftast vere skilnader mellom faktiske og rapporterte haldningar og praksis.

3.3 Analysemetode

3.3.1 Statistiske analysar

Me begynte med deskriptive analysar av deltakarane sine svar om bruk av *hen* i ulike skriftlege samanhengar, og om dei støtta forslaget om å innføre *hen* i rettskrivingsnormene. Vidare vurderte me gjennom logistisk regresjon styrken på gruppeskilnader, der samanhengen mellom den binære avhengige variabelen, *støttar du forslaget om innføringa av hen*, blei testa mot forklaringsvariablane fakultetstilhøyrse, kjønn og alder. Statistiske analysar blei gjennomførte i SPSS⁸.

3.3.2 Kvantitativ innhaldsanalyse av kommentarfelta

Svara i dei opne kommentarfelta danna grunnlaget for ein kvantitativ innhaldsanalyse i NVivo⁹ (om ulike typar innhaldsanalyse, sjå t.d. Ringdal, 2018). I den innleiande kategoriseringa av desse brukte me ‘diskursane’ i Krogsæter (2015, jf. også del 2.2). Innhaldet i desse kategoriane vert presentert meir inngående i 4.2.3. Me fann då ei tydeleg todeling av kommentarane – dei dominerande kategoriane fall under merkelappane ‘politisk’ og ‘pragmatisk’. Det gjeld både dei kommentarane som var positive til å innføre *hen*, og dei som var negative. Me valde difor å sjå nærare på dei to store kategoriane, og gjekk induktivt til verks for å sjå om det fanst underkategoriar som kunne seia oss noko meir om grunngevingane til informantane.

⁸ IBM SPSS Statistics versjon 27

⁹ NVivo Qualitative Data Analysis Software versjon 11 (QSR International Pty)

Framgangsmåten for den kvantitative innhaldsanalysen bestod slik av (1) å lese alle kommentarar, (2) sortere kommentarane i høve til Krogsæters (2015) fem diskursar, og (3) lese gjennom alle kommentarane i dei to største kategoriane; den pragmatiske og den politiske på nytt, med mål om å identifisere gjentakande grunngevingar som kunne brukast som underkategoriar, og til slutt (4) å trekke ut illustrative sitat frå kommentarane. Analysane kombinerte dermed ei deduktiv tilnærming i steg 2 med ei meir induktiv tilnærming i steg 3, der me freista å finne ei meir finmaska kategorisering av svara i vårt materiale.

Krogsæter brukte Ian Parkers tjue-stegs diskursanalyse (Parker, 1992, 1999) på eit materiale av 17 fritekstsvaer i ei spørjeskjemaundersøking, med mål om å finne “sentrale diskurser i hen-debatten i Norge” (Krogsæter, 2015, s. 14). Det finst både likskapar og ulikskapar mellom Krogsæter sitt materiale og vårt: Begge materiala dreier seg om fritekstsvaer i spørjeskjema om *hen* i norsk, men mellom viktige skilnader er informanttal og -utval og historisk tidsrom for undersøkinga. Me såg likevel raskt at særleg den politiske og den pragmatiske diskursen i Krogsæters kategorisering, var lett atkjennbare i vårt materiale.

Den første kategorien frå Krogsæter (2015) er den *pragmatiske*: Her skriv ein gjerne om kva som er nyttig, praktisk, enkelt, eller kva det er behov for, ofte med eit økonomisk syn, eller ei form for nytte-kost-analyse. Den andre kategorien er den *politiske*, med fokus på yringsfridom, rettar og verdiar. I vårt materiale femner også denne politiske kategorien dei som kommenterer at innføringa er “bra” eller “viktig”, sjølv om dei ikkje oppgjev nokon grunn, fordi ein kan sjå ei slik verdivurdering som uttrykk for ei språkpolitisk vurdering eller politisk handling.

I neste analyserunde gjekk me meir induktivt til verks, og delte dei to største kategoriane inn i underkategoriar av grunngevingar. I den pragmatiske kategorien vart utsegn frå respondentar som støttar at *hen* kjem inn i rettskrivingsnormene, delt inn i underkategoriar etter om *hen* var framstilt som ‘nyttig/praktisk’, ‘allereie i bruk’, ‘naturleg/sjølvsagt’, eller positivt for ‘anonymisering’. Dei politiske utsegnene frå denne informantgruppa fekk underkategoriane ‘omsynet til “dei det gjeld”’, ‘generell positiv vurdering’, ‘likestilling og inkludering’ (på samfunnsnivå)’, og utsegn om at ‘pronomenet er “i tida”’. Likestilling/inkludering er slik skilt frå omsynet til “dei det gjeld”, fordi me såg ein skilnad i materialet mellom eit generelt inkluderings-/likestillingsperspektiv som gjeld *oss alle* og ei omsut for *dei andre*.

Det negative motsvaret til den pragmatiske kategorien ‘nyttig/praktisk’ var at pronomenet var ‘unødvendig’. Kategorien *usus* hadde ikkje noko motsvar mellom dei som er negative til innføringa. Kategorien ‘naturleg/sjølvsagt’ er spegla i kategorien ‘kunstig/unaturleg’ eller ‘unaturleg’. I dei politiske underkategoriane finn den generelle positive vurderinga av pronomenet utan grunngeving hos dei som støttar *hen*, sitt motsvar i ei generell negativ vurdering hos dei som ikkje støttar endringa. Ein siste kategori blant dei som er negative til innføringa av *hen*, er at innføringa er politisk uheldig av ymse grunnar. Tabell 1 viser ei oversikt

over dei fire kategoriene som blei utleia gjennom den kvantitative innhaldsanalysen.

Pragmatiske kommentarar for <i>hen</i>	Politiske kommentarar for <i>hen</i>	Pragmatiske kommentarar mot <i>hen</i>	Politiske kommentarar mot <i>hen</i>
Nyttig/praktisk	Omsyn til dei det gjeld	Unødvendig	Politisk uheldig
Bruk (usus)	Positiv vurdering	–	Negativ vurdering
Naturleg/sjølvsagt	Likestilling/inkludering	Kunstig/unaturleg	–
Anonymisering	“I tida”	–	–

Tabell 1: Oversikt over kategoriar for den kvantitative innhaldsanalysen.

4 Resultat

4.1 Respondentane

Totalt 645¹⁰ tilsette ved HVL deltok i spørjeundersøkinga. Tabell 2 syner den prosentvise deltakinga for dei ulike fakulteta og administrasjonen.

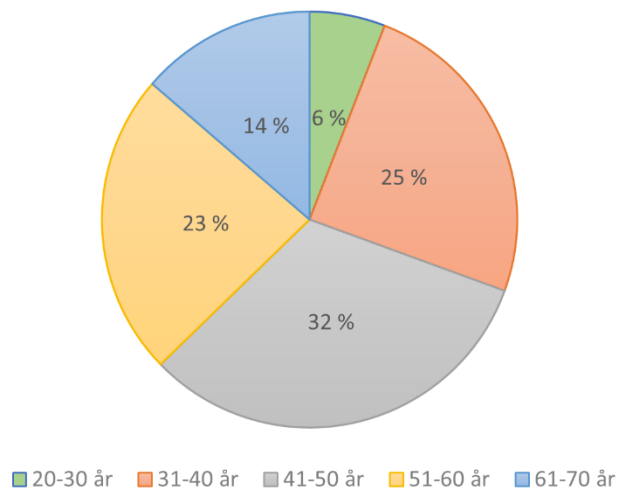
Fakultet	Tal deltakarar	Prosent deltakarar	Svarprosent per fakultet
Fakultet for lærarutdanning, kultur og idrett (FLKI)	209	33,5 %	34,8 %
Fakultet for helse- og sosialvitskap (FHS)	148	23,8 %	41,1 %
Fakultet for ingeniør- og naturvitskap (FIN)	95	15,2 %	31,6 %
Fakultet for økonomi og samfunns-vitskap (FØS)	52	8,3 %	37,1 %
Administrasjon	119	19,1 %	21,2 %
Total	623	100 %	–

Tabell 2: Deltaking i undersøkinga etter fakultet/administrasjon.

Som oversikten i tabell 2 syner, er det stor variasjon i deltakinga på tvers av dei fire fakulteta og administrasjonen, med høgast svarprosent frå fakultet for helse- og sosialvitskap og lågast frå administrativt tilsette. FLKI er fakultetet med flest tilsette, og utgjer den største delen av det totale talet deltakarar. I alt deltok 399 kvinner og 224 menn i undersøkinga, i tillegg til 10 respondentar som kryssa av for anna, eller at kjønn ikkje var relevant. Overvekta av kvinner (63 %) i vårt materiale samsvarer godt med kjønnsfordelinga på høgskulen som ligg på 60 %

¹⁰ Spørsmåla var ikkje obligatoriske, og den totale deltakinga på dei ulike spørsmåla vil difor variere. Det tyder også at ikkje alle har svart på kva fakultet dei tilhøyrer, jf. skilnaden mellom den totale deltakinga og tal deltakarar i tabell 2.

kvinner i forskings- og undervisningsstillinger, og 62 % kvinner i administrative stillingar (Database for statistikk om høgere utdanning, 2022).

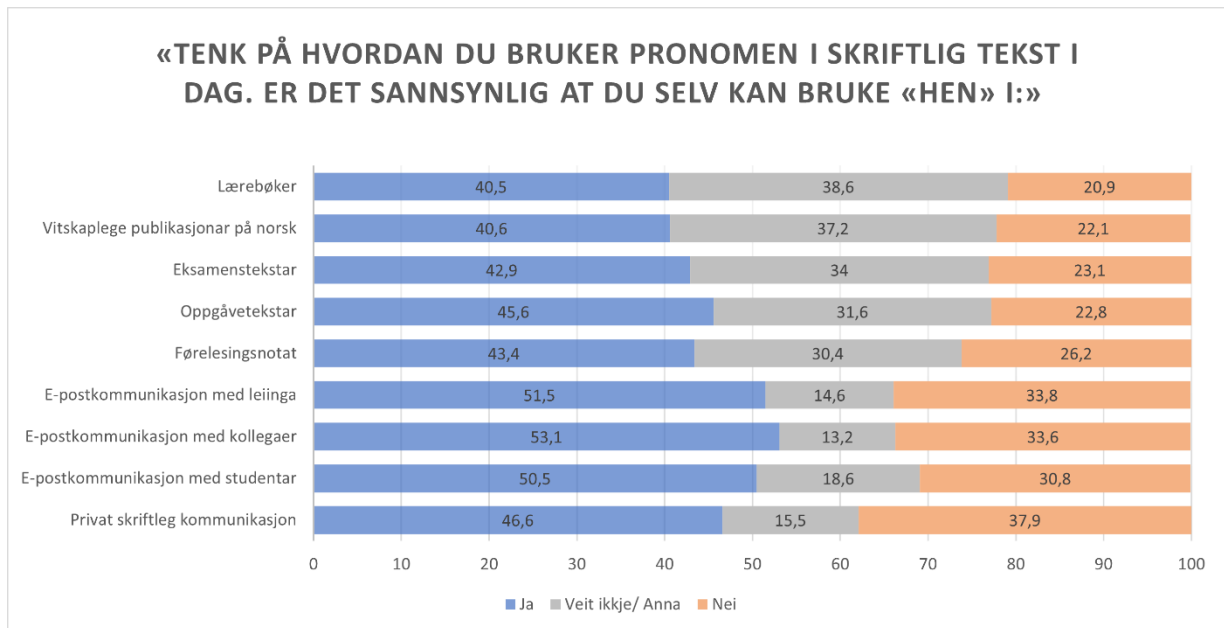
Figur 1: Aldersfordeling for deltakarane.

Figur 1 syner aldersfordelinga på deltakarane i undersøkinga, der aldersgruppa 41–50 år er størst (32 %), og gruppa 20–30 år er minst (6 %). Denne fordelinga speglar sannsynlegvis alderssamansetjinga blant tilsette ved høgskulen.

4.2 Resultat frå spørjegranskinga

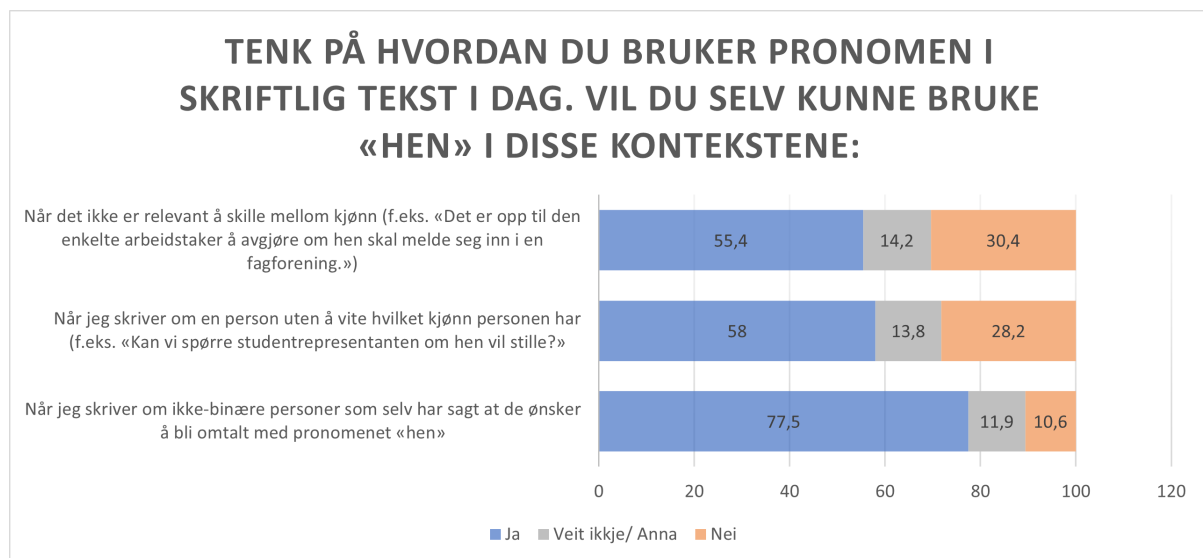
4.2.1 Rapportert språkbruk og språkhaldningar

I første del av undersøkinga fekk deltakarane spørsmål knytt til eigen bruk av pronomenet i ulike tenkte situasjonar. Resultata er presentert i figur 2, og syner at for alle skrivesituasjonane er det ein større del som vurderer at dei ville brukt *hen*, enn at dei ikkje ville gjort det. Medan ja-sida held seg relativt stabil på tvers av alle dei tenkte skriftlege situasjonane (40,5–53,1 %), er det større variasjon på nei-sida (20,9–37,9 %). Størst variasjon er det i svarkategorien “veit ikkje” (13,2–38,6 %), der respondentane er særleg usikre på om dei kunne ha brukt *hen* i lærebøker og vitskaplege publikasjonar på norsk (meir enn 1/3 “veit ikkje”).

Figur 2: Rapportert bruk av *hen* i ni tenkte skrivesituasjonar.

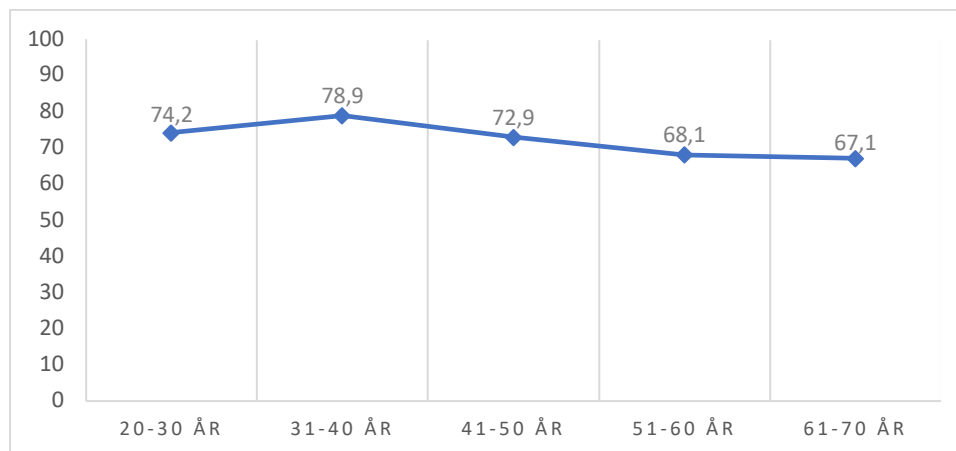
Deltakarane blei deretter bedne om å vurdere om dei sjølve kunne ha nytta pronomenet *hen* i tre meir overordna kommunikasjonskontekstar (sjå figur 3).

Figur 3: Rapportert bruk av *hen* i tre tenkte kontekstar.

Her er deltakarane endå meir positive til å bruke pronomenet *hen*. Medan 55,4 % vil bruke pronomenet når det ikkje er relevant å skilje mellom kjønn, vil 58,0 % bruke *hen* når dei skriv om ein person utan å vite kjønnen til personen. Heile 77,5 % svarer at dei vil bruke *hen* når dei skriv om personar som sjølve har uttrykt ønske om å bli omtalt med pronomenet. Men svara syner også at også då ville 10,6 % av deltakarane ikkje ha brukt pronomenet, og at 11,9 % er usikre.

Eit fleirtal er positive til forslaget om å innføre *hen* i rettskrivingsnormene, og det er oppslutnad om forslaget på tvers av aldersgruppene, jf. figur 4:

Figur 4: Prosentdel som støttar forslaget om å innføre *hen* i rettskrivingsnorma/ordbøkene, fordelt på aldersgrupper.

4.2.2 Regresjonsanalysar

Regresjonsanalysar gjer det mogleg å lage modellar for korleis fleire faktorar samstundes påverkar den variabelen me undersøker. Dette gjev større moglegheit for å finne ut om samvariasjon mellom forklaringsvariablar kan skuldast noko bakanforliggande. I analysane inkluderte me relevante forklaringsvariablar som fakultet, kjønn og alder.

Tabell 3 presenterer korleis dei aktuelle forklaringsvariablane påverkar støtte til forslaget om innføringa av *hen*. Analysane syner fleire skilnader mellom dei ulike gruppene på spørsmålet om ein støttar innføringa av pronomenet *hen* i rettskrivingsnorma. Her er oddsratioen (OR) særleg interessant: Dersom oddsen for ein av dei inkluderte variablane er lik oddsen til samanlikningsvariabelen, vil dette bli uttrykt med $OR=1$. Når oddsratioen er mindre enn 1, har variabelen ein lågare odds enn samanlikningskategorien, medan ein oddsratio over 1 refererer til ein odds som går i favør av den aktuelle forklaringsvariabelen (Ringdal, 2018, s. 462). Tabell 3 syner at samanlikna med menn (modell 1) er oddsen nesten dobbelt så høg for at kvinner støttar forslaget ($OR=2.971$, $p<.001$).

Vidare syner tabell 3 (modell 2) at oddsen for at tilsette ved FLKI (Fakultet for lærarutdanning, kultur og idrett) er meir positive til forslaget enn tilsette ved FIN (Fakultet for ingeniør- og naturvitskap), er nesten tredobla ($OR=4.053$, $p\leq.001$). Me har ikkje oversikt over kjønnssamansettinga ved fakulteta ut over utvalet vårt, og difor er det nyttig å kunne sjå variablane 'kjønn' og 'fakultet' saman: Modell 4 (sjå tabell 3) syner at oddsen blir noko redusert når ein inkluderer kvinner som forklaringsvariabel, men det er likevel tre gonger så stor odds ($OR=3.043$, $p\leq.001$) for at tilsette ved FLKI er meir positive til forslaget enn

tilsette ved FIN. Skilnaden mellom kvinner og menn held seg når kvinner og fakultet blir lagt inn som moglege forklaringsvariablar i same modell (sjå modell 4, OR=2.569, $p < .001$).

Modell	Variablar ‡	Oddsratio (OR)
1	Kvinner	2.971**
	<i>Konstant (mann)</i>	<i>1.412*</i>
2	FLKI	4.053**
	FHS	2.406**
	FØS	1.189
	Admin	2.331**
	<i>Konstant (FIN)</i>	<i>1.195</i>
3†	20–30 år	1.408
	31–40 år	1.837
	41–50 år	1.319
	51–60 år	1.048
	<i>Konstant (61–70)</i>	<i>2.042**</i>
4	FLKI	3.043**
	FHS	1.579
	FØS	1.022
	Admin	1.818
	Kvinner	2.569**
	<i>Konstant</i>	<i>.885</i>

Tabell 3: Logistiske regresjonsmodellar, støtte til forslaget om å innføre *hen* i rettskrivingsnorma; * $p < .05$; ** $p < .01$.

(Sjå vedlegg 1 for tabell med verdiar for betakoeffisient og standardfeil.)

† Regresjonsanalysane bekreftar resultatane frå dei deskriptive analysane (sjå figur 4) som syner at det er svært små skilnader mellom dei ulike alderskategoriane. Alder har difor ikkje blitt inkludert som uavhengig variabel (forklaringsvariabel) i den endelege modellen (modell 4 i tabell 3).

‡ Alle uavhengige variablar er “dummykoda”, slik at kvar av variablane kjønn, fakultets-tilknytning og alder er delt opp i kategoriar som får verdi anten 1 eller 0. Ein person på 36 år vil til dømes få verdien 1 på alderskategorien 31–40 år, og 0 på dei andre alderskategoriane. For kvar av variablane kjønn, fakultetstilknytning og alder er det ein dummykode som ikkje er teken inn i modellen, og som difor vert samanlikningsgrunnlaget. For kategorien kjønn er variabelen mann samanlikningsgrunnlag, for fakultetstilknytning er FIN samanlikningsgrunnlag, og for alder er kategorien 61–70 år samanlikningsgrunnlag.

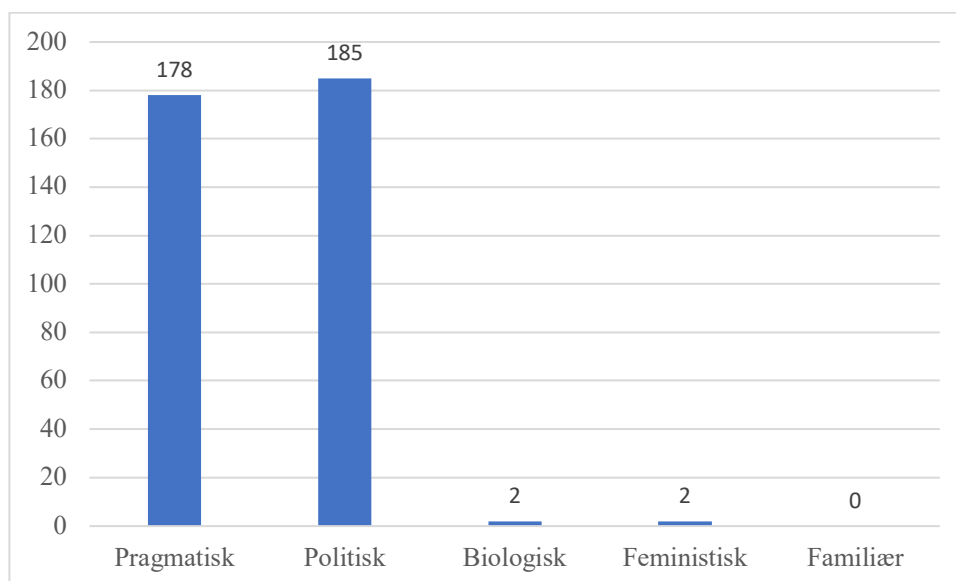
Dei deskriptive analysane viste at eit fleirtal av dei tilsette er positive til forslaget, på tvers av alle aldersgrupper (jf. figur 4). Tabell 3 syner også at alderskategoriane ikkje gir signifikant skilnad i materialet. Likevel finn ein nokre interessante tendensar i datamaterialet. Samanlikna med tilsette i aldersgruppa 61–70 år er deltakarane i dei andre alderskategoriane *meir* positive til forslaget om å innføre *hen* i rettskrivingsnorma. *Mest* positive er dei tilsette i alderskategorien 30–40 år (OR=1.837), dernest dei tilsette i alderen 20–30 år.

Alderskategoriane frå 41 år og oppover syner altså at til eldre ein blir, til lågare er oddsen for at ein er positiv til forslaget.

4.2.3 Resultat frå kvantitativ innhaldsanalyse av fritekstkommentarane

Det var høve til å gje fritekstkommentarar både som ei utdjuping av svaret på spørsmålet om ein støttar innføringa av *hen* eller ikkje, og til slutt om ein har andre kommentarar. Til saman kom det inn 480 kommentarar, med 304 utdjupingar av kvifor ein støttar innføringa av *hen* i norma, 70 utdjupingar av kvifor ein er imot innføringa, og 106 andre kommentarar. Her analyserer me kommentarane til støtte for eller mot innføringa av *hen*.

Ein stor del av kommentarane vart kategoriserte som ‘pragmatiske’ i analysen (jf. 3.3.2). Folk er opptekne av at *hen* er praktisk og meir språkleg smidig enn konstruksjonar som *han/ho*, *vedkommande* eller liknande, eller dei trekkjer fram at alternativa som finst i språket i dag, er dekkjande for dette behovet. Eit anna frekvent pragmatisk omsyn er høvet til å anonymisere. Eit døme på ein kommentar som nemner begge desse, er: “Greit å slippe å skrive ‘hun eller han’, og fint når studentene skal anonymisere i oppgaver.” Mellom kommentarane som støttar *hen*, er den pragmatiske og den politiske kategorien om lag jamstore (jf. figur 5):

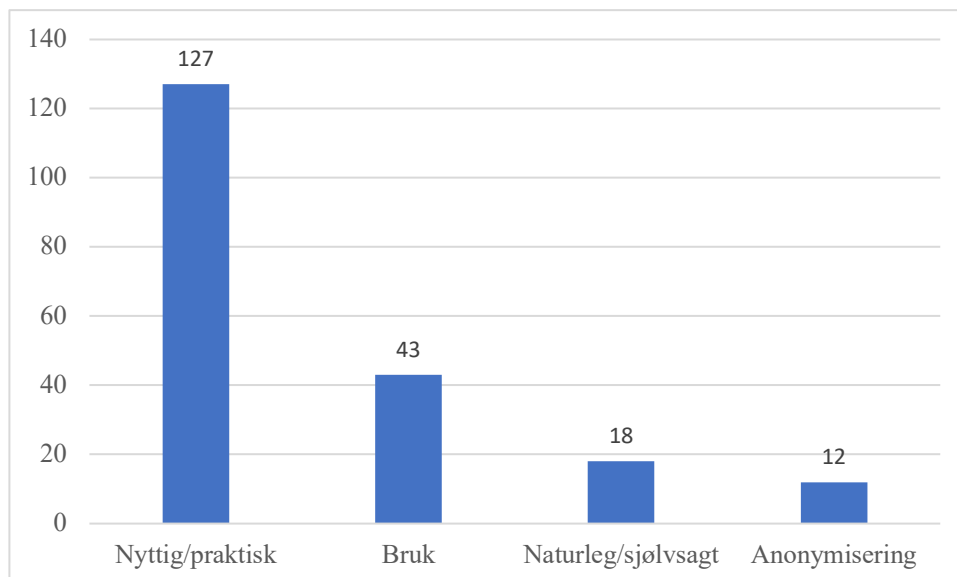

Figur 5: Kommentarar som støttar innføringa av *hen* fordelt på dei fem diskursane til Krogseter (2015).

Mange kommentarar inneheld både politiske og pragmatiske grunnar til å støtta innføringa av *hen*, og er då dobbelkoda. Eit døme er denne: “Eg tykkjer det er fint at dei av oss som ikkje kjenner seg heime i *han/ho* får eit alternativ, og eg tykkjer det er praktisk å ikkje måtte bestemme kjønn når eg refererer i tekst.”

Me har også to døme kvar på det som Krogsæter (2015) kallar feministisk og biologisk diskurs frå dei informantane som støttar forslaget. Kommenterar koda ‘feministisk’ er: “Når kjønn er irrelevant og for at kvinner ikkje skal bli ‘vurdert’ ut frå sitt kjønn i ulike samanhengar og unngå kjønnsdiskriminering”, og “Gjennom mange år i et kjønnssegregert arbeidsliv har jeg vent meg til å formulere setninger slik at kjønnspronomen ikke trengs”. Kommenterar koda ‘biologisk’ er: “Siden jeg jobber innen helse, ser jeg jo at vi i en del situasjoner også må forholde oss til et biologisk kjønn”, og “Jeg har et materialistisk syn på kjønn, ingen slipper unna binæriteten”. Her, og særleg i den siste kommentaren, kan me sjå at sjølv om informantane støttar innføringa av *hen* når dei skal setje eit kryss, kan dei ha nyansar eller modifikasjonar av synet sitt i kommentarfeltet.

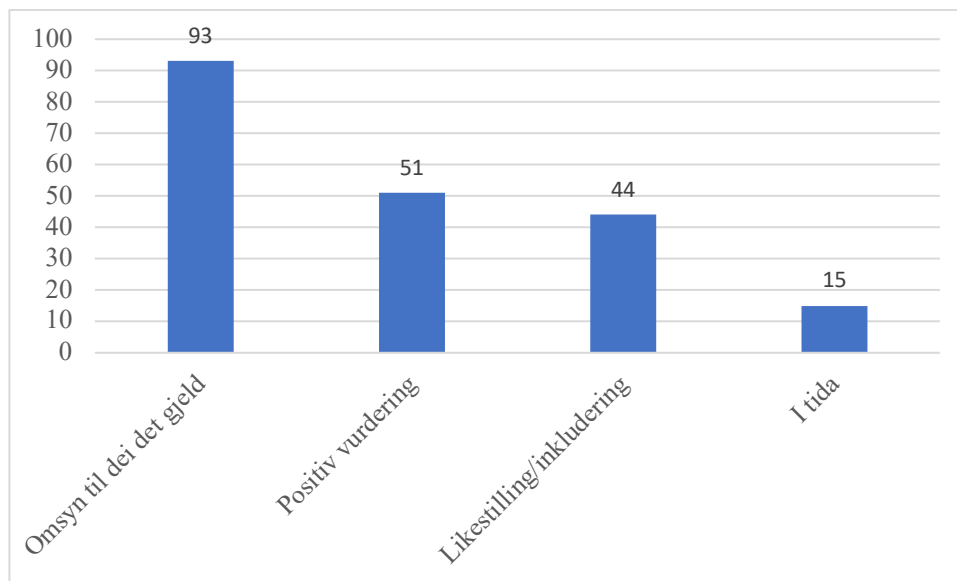
I andre analyserunde såg me nærare på kva grunngevingar som utgjer dei ulike innleiande kategoriane. Mellom dei pragmatiske kommentarane som støttar *hen*, er den største underkategorien at det er nyttig eller praktisk å bruke pronomenet (jf. figur 6):

Figur 6: Pragmatiske kommentarar som støttar at *hen* kjem inn i rettskrivingsnormene.

Eit typisk døme på kategorien *nyttig/praktisk* er “det er praktisk å ikkje måtte bestemme kjønn når eg refererer i tekst”. Mange argumenterer også på grunnlag av *usus*-prinsippet (jf. 6.2.3 og 7.2.3 i Språkrådet, 2021): “Det er allerede i bruk og fyller et behov”, og “Ordet blir brukt i folket og jeg stoler på ekspertenes avgjørelse om at det er på tide å ta det med”. Ein del legg vekt på at det er ei naturleg eller sjølvsagt utvikling: “Kan ikke forstå hvorfor ikke”, og “Naturlig utvikling av språket”. Ein del er opptekne av at *hen* gjev godt høve til å anonymisere: “fint når studentene skal anonymisere i oppgaver” og “‘Hen’ er et meget nyttig ord man kan bruke for å anonymisere der dette måtte være viktig”.

I underkategoriseringa av dei politiske kommentarane som støttar *hen*, er den dominerande kategorien “Omsyn til dei det gjeld” (jf. figur 7).

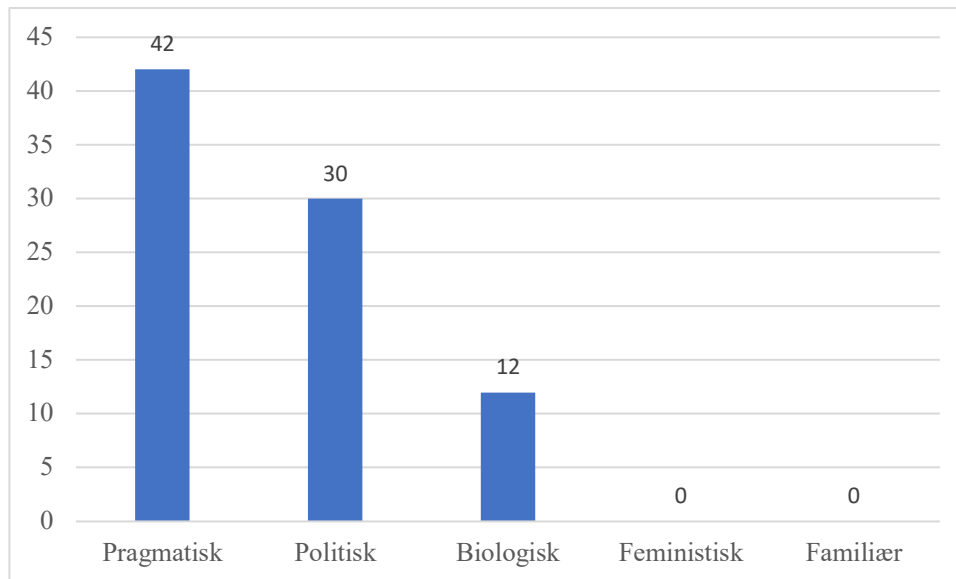
Figur 7: Politiske kommentarar som støttar at *hen* kjem inn i rettskrivingsnormene.

Kommentarar i denne største kategorien viser omsyn for ei gruppe menneske som ikkje identifiserer seg som han eller ho, men markerer samstundes avstand til gruppa. Døme er “Det er viktig for dem det gjelder”, og “Dersom vedkommende uttrykkelig ønsker det, bør *hen* bli omtalt som sådan”. Kategorien “Likestilling/inkludering” liknar denne, men omfattar også personen som skriv og alle andre i jamstillingsperspektivet: “Vi må ha et inkluderende, ikke fremmedgjørende språk”, og:

Eg ynskjer at alle personar skal kjenna seg heima og inkludert i det skriftlege språket, og difor trengst det jo ei endring. Samfunnet endrar språket og språk kan endra samfunn. Det er på tide at kjønnskategoriane vert opnare og friare, men aller helst kunne eg ønska meg at kjønn vart mindre viktig.

“Positiv vurdering” er ein annan framtrødande kategori som inkluderer variantar av generelle positive vurderingar, til dømes “Det er helt rimelig!”, og “Synes det er fint”. Ein noko mindre kategori er dei som meiner det er tida me lever i som er avgjerande: “Viktig at ordbøker/rettskrivningsnormer følger utviklingen i samfunnet”, og “Skulle berre mangle at vi oppdaterer språket etter tida vi lever i”.

Mellom kommentarane som ikkje støttar innføringa av *hen*, ser me overvekt av pragmatiske argument. Me legg også merke til ein auke av kommentarar frå det Krogsæter (2015) omtalar som ein ‘biologisk diskurs’:

Figur 8: Kommentarer som ikkje støttar innføringa av *hen*, fordelt på Krogsæters (2015) fem diskursar.

Det er fleire som legg vekt på biologisk kjønn som argument i denne gruppa. Døme på dette er: “Kjønn er bestemt av gener og biologi, ikke ønske eller valg”, og:

Spørsmålet mitt er: Hva er *hen*? Naturen består av to kjønn uansett art. det er han og hun. for meg er ikke *hen* et nytt alternativ. At noen oppfatter seg som hverken det ene eller det andre er opp til hver enkelt, men det betyr ikke at det skal innføres et nytt kjønn som ikke eksisterer i naturen.

Blant dei som argumenterer pragmatisk mot innføringa av *hen*, finn me to underkategoriar der (1) argumenterer for at innføringa er *unødvendig*, dette gjeld i alt 34 kommentarar, og (2) meiner at bruken av *hen* er kunstig og/eller unaturleg. Dette gjeld i alt åtte av kommentarane. Dei aller fleste i denne gruppa meiner at pronomenet rett og slett ikkje trengst: “ingen grunn til å nevne / bruke kjønn i det hele tatt. Personen, noen, ... fungerer helt fint”. Mange meiner også at det er “kunstig” eller “unaturleg” å bruke *hen*: “Synes kunstig. Har kollegaer som bruker det men selv vil jeg heller omformulere for å unngå.”

Dei politiske kommentarane frå dei som ikkje støttar innføringa, hamnar i to hovudkategoriar utifrå om respondenten legg til grunn ei (1) generell negativ vurdering, dette gjeld i alt 24 kommentarar, eller meiner at (2) innføringa av *hen* er politisk uheldig. Dette gjeld i alt 6 kommentarar.

Døme på generelle negative vurderingar kan vere: “Fordi jeg føler at språket blir ‘sterilt’ av alltid å skulle være nøytralt. Føler det blir mer fattig. Men kanskje er det jeg som begynner å bli gammel”, og “Bare tull”. Blant dei som meiner ei innføring av *hen* vil ha negativ politisk effekt, finn me desse: “det stjeler finansieringen fra virkelig viktige problemer”, og “We must refuse the diktat of a small, vocal minority”.

Oppsummert kan me seie at det er overvekt av kommentarar i den pragmatiske kategorien, der fleirtalet meiner at ordet vil vere praktisk og nyttig, medan andre meiner at det ikkje trengst fordi ein allereie har høvelege alternativ. Om ein ser på den politiske kommentarkategorien under eitt, er den største underkategorien dei som støttar innføringa av *hen*, og som er særleg opptekne av omsynet til ikkje-binære personar.

5 Drøfting

Kartlegginga ved HVL i februar 2022 syner at det var høg grad av støtte mellom dei tilsette for innføringa av *hen* i norske rettskrivingsnormer. Det store fleirtalet er positive til å bruke pronomenet både i tråd med *Nynorskordbokas* tyding 1 og tyding 2, og særleg i den siste tydinga. Haldninga til *hen* er ikkje eit generasjons-spørsmål i materialet vårt: Det er ubetydelege skilnader mellom respondentane på tvers av alle aldersgruppene. Kvinnene er meir positive til *hen* enn mennene, i tråd med andre funn om kjønnskilnader i språkhaldningar og ordval i Noreg (Bugge, Brunstad & Ims, 2014, s. 23). Dei tilsette ved *Fakultet for lærarutdanning, kultur og idrett* og *Fakultet for helse- og sosialvitenskap* er også meir positive til innføringa av *hen* enn andre ved andre fakultet, også når ein kontrollerer for kjønn. Skilnadene mellom dei tilsette ved dei ulike fakulteta kan reflektere skilnader i fagkulturar, undervisning, forskingsmetodikk og praksisar (t.d. i kva grad anonymisering av einskildindivid er utbreidd i tekstproduksjon i forskings- og praksiskvardagen).

Som figur 2 syner, svarer fleirtalet av dei tilsette ved HVL at det er sannsynleg at dei sjølve kunne ha brukt pronomenet *hen* i alle dei tenkte situasjonane som blei skisserte i undersøkinga. Me ser likevel nokre skilje som me også finn att i døma som blir brukt i dei opne kommentarfelta. Ein større del av deltakarane ser ut til å velje å bruke pronomenet i meir uformelle skriftsituasjonar, men dette er samstundes dei situasjonane der flest seier at dei *ikkje* ville brukt pronomenet. Dette viser altså at det er færre som er usikre når dei blir spurt om uformelle tekstar, enn dei er når dei blir spurt om formelle tekstar. I dei meir formelle og/eller studentretta skrivesituasjonane er det færre som svarer at dei kunne ha brukt pronomenet, men dei tilsette svarer også oftare at dei ikkje veit kva dei ville ha brukt. Ei forklaring kan vere at deltakarane blir påverka av ytre normer, både førestilte og faktiske, i dei formelle skriftsituasjonane. I dei uformelle skriftsituasjonane oppfattar ein derimot at ein har større valfridom, og her ser me talet på tilsette som svara “veit ikkje” er markant lågare. Kanskje vil innføringa av *hen* i rettskrivingsnormene endre dette mønsteret.

I den innleiande analysen av fritekstkommentarane i spørjegranskinga brukte me Krogsæter (2015) sine ‘diskursar’ som utgangspunkt for kategoriar i ein kvantitativ innhaldsanalyse. Hovudskiljet i både vårt og Krogsæters materiale går mellom den pragmatiske og den politiske diskursen, og i vårt materiale er det den pragmatiske kategorien som er størst. Dette gjeld både for dei som støttar og dei

som går imot innføringa av *hen*. Den ‘biologiske’ og ‘feministiske’ kategorien er det svært få førekomstar av i materialet vårt. Den femte diskursen til Krogsæter kallar ho den familiære diskursen. Han handlar om barns rettar, familien, vaksnes ansvar overfor barn, og kjem hos Krogsæter særleg fram gjennom utsegner om at pronomenet *hen* er skadeleg for barn. Denne kategorien har me ikkje funne noko døme på i vårt materiale frå HVL.

Det er nok ulike forklaringar på kvifor *hen* vinn fram i norsk på 2010- og 2020-talet (jf. Dahl, 2018, s. 70–78). I vårt materiale kan det sjå ut til at to ulike drivkrefter er reflektert i argumenta for *hen* i spørjegranskingskommentarane. I den politiske kategorien er det primært søkjelys på rettane og omsynet til personar som ikkje definerer seg som kvinne eller mann. I den pragmatiske kategorien fokuserer ein gjerne på *hen* som eit smidigare alternativ til andre kjønnsnøytraliserande former, utan at ein nødvendigvis føreset ei ikkje-binær kjønnsforståing (jf. kommentar frå spørjegranskinga: “Greit å slippe å skrive ‘hun eller han’ ”). På den eine sida er det då slik at synleggjeringa av og den nye sosiale aksepten for personar med ikkje-binær kjønnsidentitet, kan bidra til at det vert større aksept for at det er behov for eit eige, kjønnsnøytralt pronomen i eintalsform. På den andre sida syner kommentarane i den pragmatiske kategorien at språkbrukarane også tidlegare har hatt behov for ulike kjønnsnøytraliserande formuleringar for å fremje likestilling mellom kvinner og menn, for å anonymisere, eller dei har leita etter språklege løysingar når det ikkje er samsvar mellom det grammatiske kjønnet til ei nemning og kjønnet til personen som skal omtalast med nemninga. Når det kjønnsnøytrale pronomenet *hen* dukkar opp som eit reelt alternativ på denne menyen over kjønnsnøytraliserande uttrykk, kan det ha bidratt til at bruksfrekvensen til *hen* aukar. Til grunn for den pragmatiske diskursen ligg likevel oftast verdibaserte premiss, anten det er at ein ikkje aksepterer *han* som eit “kjønnsnøytralt” pronomen (til skilnad frå Vinje, 1999, s. 145), at ein meiner at likestilling er eit mål, eller at ein meiner at me har ei moralsk plikt til å ta omsyn til andre menneske når me ordlegg oss.

Argumentasjonen *mot hen* følgjer liknande skilje. I den pragmatiske diskursen legg ein gjerne vekt på at me ikkje treng *hen* fordi dei etablerte språklege løysingane er gode nok. I den politiske diskursen finn me døme der respondentane motset seg både språkendingane og samfunnsendingane som språkendingane reflekterer. Eit underliggjande verdispørsmål mellom motstandarane er også i kva grad me kan eller bør drive med språkpolitisk styring ut over språkleg konservering. Slik tematiserer kommentarane også språkstyring, språkending og normering som generelle fenomen. Det same finn me mellom tilhengarane av det nye pronomenet. At ein stor del av deltakarane nyttar *usus* som argument, tyder til dømes på at dei meiner *usus*-prinsippet er legitimt for språknormering.

Døma frå spørjegranskingskommentarane og bruksmønster ved HVL kan tyde på at *hen* i kjønnsnøytral tyding (jf. tyding 1 i *Nynorskordboka*) i denne tidsperioden levde side om side med andre kjønnsnøytraliserande former, som

pronomenunnaviking, omskrivingar til fleirtal, anonymiserande skriftformer (t.d. bokmålsforma *h*n*) eller samansette pronomenformer (t.d. *han/ho, ho eller han*). At *hen* blir tatt i bruk i norsk med ei slik kjønnsnøytralisierende tyding, kan ha samanheng med at dei etablerte språklege løysingane har ulike utfordringar: Omskrivingar til fleirtal kan føre til fleirtydigheit, og samansette former (jf. *han eller ho, ho/han*) kan bli oppfatta som stivbeinte (Paterson, 2020) eller framandgjerande. Det same gjeld unnaviking av pronomen gjennom subjektslause konstruksjonar (t.d. “Brukar ventar på vedtak om bustad. Er fortvilt.”), og erstatningsformer (t.d. “vedkommande”). Skriftformer som *h*n* har uklår leseuttale med eigne utfordringar for talesyntese, og slik kan dei verke ekskluderande for lesargrupper langs nye skiljelinjer. Oppfatninga om at *hen* er ei meir smidig eller inkluderande språkleg løysing, kan bidra til å forklare kvifor tilsette ved høgskulen er så positive til pronomenet, sjølv i tida før pronomenet kom inn i ordbøkene. Spørjegranskinga vår viser også at deltakarane er særleg positive til å bruke *hen* om personar som føretrekkjer dette pronomenet, og at dei legg vekt på omsynet til desse personane og gruppene som eit viktig argument for å innføre pronomenet. Det betyr altså at dei rekna *hen* som uttrykk for *godt språk* (for eksempel ved at det gir “betre flyt”) og *anstendig språk* (for eksempel ved at ein tar omsyn til andre menneske), sjølv om det enno ikkje var *rett* (etter ordboksnorma) (jf. Vikør, 1997, s. 98–99 si tredeling).

Dei høgskuletilsette har språket som ein hovudarbeidsreiskap, og i grunngevingane og kommentarane i spørjegranskinga dominerer døme frå arbeidskvardagen: Dei viser til kommunikasjon med og omsynet til kollegaer, studentar og elevar og pasientar i praksisfelte dei utdannar kandidatar til, eller dei gir konkrete døme på studenttekstar og andre tekstar som kan plasserast i høgskulens tekstunivers. Dei som uttrykkjer seg mot innføringa av *hen*, er noko meir private i argumentasjonen sin, der personlege verdiar veg tyngst. Kommentrar om kva som passar seg eller er nyttig i studenttekstar, tyder på at respondentane ser det som ei oppgåve å gje studentane språkleg rettleiing (jf. også dei språklege retningslinjene til HVL). Samstundes ser me at fleire av respondentane er usikre på om dei vil bruke *hen* i formelle teksttypar enn i uformelle tekstar, og at dei slik kanskje meiner at dei rår betre over eigne språkval uformell skrivning i arbeidskvardagen sin. Me veit ikkje om dei tilsette ved HVL er meir eller mindre positive til pronomenet enn samfunnet elles. Dersom dei tilsette ved HVL er så positive som dei gir uttrykk for, er det grunn til å tru at dei kan bidra til å fremje implementeringa av rettskrivingsendringa, både gjennom tekstproduksjon og språkleg rettleiing av kandidatar til praksisfelte i utdannings-, helse- og omsorgssektoren.

Hen er framleis eit ungt pronomen i norsk. Språkrådets eigen dokumentasjon av aukande bruksfrekvens tyder på at dei hadde godt grunnlag for denne avgjerda. Spørjegranskinga ved HVL peiker i same retning. Åra som kjem, vil vise korleis bruksmønster og haldningane til pronomenet utviklar seg.

Referansar

- Alminde, I.K. (2020, 6. mars). De, dem, hen, høn. *Information*.
<https://www.information.dk/kultur/2020/03/hen-hoen-saadan-kom-nye-pronominer-debatten-sproget>
- Blakar, R.M. (1973). *Språk er makt*. Pax.
- Bokmålsordboka* (u.å.). “Hen”. Språkrådet og Universitetet i Bergen. Henta 28. november 2023 frå <https://ordbokene.no/bm/hen>
- Bugge, E. & í Jákupsstovu, B. (2012). Manningin av sjúkrarøktarfrøðingum. I E. Andreasen, M. Johannesen, A. Johansen & T. Sigurðardóttir (red.), *Malunarmót* (s. 143–168). Fróðskapur.
- Bugge, E., Brunstad, E. & Ims, I.I. (2014). Pene piker sier ikke “døvetolk”. *Språknytt*, 42, 22–24.
- Bull, T. (2021). Kjønna språk og språkbruk før og no. *Målbryting*, 12, 1–24.
<https://doi.org/10.7557/17.5787>
- Bull, T. & Swan, T. (2002). The representation of gender in Norwegian. I M. Hellinger & H. Bussmann (red.), *Gender Across Languages* (bd. 2, s. 219–249). John Benjamins. <https://doi.org/10.1075/impact.10>
- Dahl, C. (2018). “Jeg sier ikke at vi skal kalle barna for ‘hen’ og kle dem i Mao-uniformer” – En korpusbasert undersøkelse av bruken av pronomenet hen i tolv norske aviser 2013–2017 i lys av språkendrings- og normeringsprinsipper [Masteroppgave, Universitetet i Oslo]. DUO vitenarkiv. <http://urn.nb.no/URN:NBN:no-65905>
- Database for statistikk om høyere utdanning. (2022). Høgskulen på Vestlandet. https://dbh.hkdir.no/tall-og-statistikk/nokkeltall?undermeny=nokkeltall_inst&sektorKode=0&valgtArstall=2022&ValgtinstDetail=0238
- Didriksen, K. (1986). *Færøerne: Sprog og køn*. Husets forlag.
- Doublet, M.-R. (2018, 8. mars). Det grammatiske hen – et kjønnsnøytralt pronomen. *Språkprat*. <https://sprakprat.no/2018/03/08/det-grammatiske-hen-et-kjonnsnoytralt-pronomen/>
- Dunås, R. (1966, 30. november). Han eller hon. *Språklåden. Uppsala nye tidning*.
- Eide, M.L. (2019, 3. januar). Hen, men også they, zie, xe og ey – kjønnsnøytrale pronomen i norsk, svensk og engelsk. *Språkprat*.
<https://sprakprat.no/2019/01/03/hen-men-ogsaa-they-zie-xe-og-ey-kjonnsnoytrale-pronomen-i-norsk-svensk-og-engelsk%EF%BB%BF/>
- Fridtun, K. (2016). Kvar er du, hen? *Samtiden*, 124(1), 10–18.
- Gomard, K. & Kunøe, M. (2003). Equal before the law – unequal in language. I M. Hellinger & H. Bussmann (red.), *Gender Across Languages* (bd. 3, s. 59–87). John Benjamins. <https://doi.org/10.1075/impact.11>
- Grönberg, A.G. (2002). Masculine generics in current Icelandic. I M. Hellinger & H. Bussmann (red.), *Gender Across Languages* (bd. 2, s. 163–186). John Benjamins. <https://doi.org/10.1075/impact.10>

- Hageberg, A. (1993). “Fylkesmannen, ka gjørr hu?” Noko om han og ho – før og no. *Maal og Minne*, 3(4), 189–121.
- Hansen, K.D. (2003). *Brugen af maskulinum i færøsk* [Doktorgradsavhandling]. Göteborgs universitet.
- Hornscheidt, L. (2003). Swedish. Linguistic and public attitudes towards gender in Swedish. I M. Hellinger & H. Bussmann (red.), *Gender Across Languages* (bd. 3, s. 339–368). John Benjamins. <https://doi.org/10.1075/impact.11>
- Høgskulen på Vestlandet (2018, 26. april). *Språkpolitiske retningslinjer for Høgskulen på Vestlandet*.
<https://www.hvl.no/om/sentrale-dokument/reglar/sprakpolitiske-retningslinjer/>
- Høgskulen på Vestlandet (2021a, 12. februar). *Kriterier for utdanningsfaglig basiskompetanse ved ansettelse og opprykk førsteamanuensis og professorstilling, HVL*.
<https://www.hvl.no/globalassets/hvl-internett/dokument/kriterier-for-utdanningsfaglig-basiskompetanse-ved-ansettelse-og-opprykk-i-forsteam-2020.pdf>
- Høgskulen på Vestlandet (2021b, 22. februar). *Vilkår for studier med studieavgift ved Høgskulen på Vestlandet*.
<https://www.hvl.no/globalassets/hvl-internett/dokument/evu/vilkar-for-studier-med-studieavgift-ved-hvl-bokmal.pdf>
- Johansen, M. (2022). “Hvorfor tåler vi så dårlig sånne endringer? Er jo ikke akkurat jordas undergang” – En kvalitativ studie av et ordskifte om kjønnsnøytrale yrkestitler. [Masteroppgave, NTNU]. NTNU Open.
<https://hdl.handle.net/11250/3002163>
- Kleiven, J. (1979). *Språk og samfunn*. Pax.
- Krogsæter, S.M. (2015). *Hen – et politisk pronomen. En diskursanalyse av kjønnsnøytralt personlig pronomen i norsk* [Masteroppgave, Universitetet i Bergen]. Bergen Open Research Archive. <https://hdl.handle.net/1956/11971>
- Ledin, P. & Lyngfeldt, B. (2013). Olika hen-syn. Om bruket av *hen* i bloggar, tidningstexter och studentuppsatser. *Språk och stil: Tidskrift för svensk språkforskning*, 23, 141–174.
<https://uu.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A747824&dswid=-911>
- Milles, K. (2013). En öppning i en sluten ordklass? Den nya användningen av pronomenet *hen*. *Språk och stil: Tidskrift för svensk språkforskning*, 23, 107–140.
<https://uu.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A747821&dswid=-96>
- Norsk språkråd og Kompetansesenter for likestilling. (1998). *Kjønn, språk, likestilling*. Henta 17. juli 2022 frå:
<https://www.sprakradet.no/sprakhjelp/Skriverad/Kjoenn/>

- Nynorskordboka*. (u.å.). “Hen”. Språkrådet og Universitetet i Bergen. Henta 28. november 2023 frå <https://ordbokene.no/nm/hen>
- Parker, I. (1992). Discovering discourses, tackling texts. I I. Parker (red.), *Discourse Dynamics: Critical Analysis for Social and Individual Psychology*. (s. 3–22). Routledge.
- Parker, I. (1999). Tracing therapeutic discourse in material culture. *British Journal of Medical Psychology*, 72, 577–587.
- Paterson, L.L. (2020). Non-sexist language policy and the rise (and fall?) of combined pronouns in British and American Written English. *Journal of English Linguistics*, 48(3), 258–281. <https://doi.org/10.1177/0075424220938949>
- Patton, M.Q. (2015). *Qualitative Research & Evaluation Methods*. (4. utg.). Sage Publications.
- Pétursdóttir, Á.N. (2021, 10. januar). Kynhlutlaus fornöfn. *Vísir*. Henta frá: <https://www.visir.is/g/20212058480d>
- Ringdal, K. (2018). *Enhet og mangfold: Samfunnsvitenskapelig forskning og kvantitativ metode*. (4. utg.). Fagbokforlaget.
- Ryen, E. (1976). Det kvinnelige fravær. I E. Ryen (red.), *Språk og kjønn* (s. 71–82). Novus.
- Rødli, E.J. (2019). “Vi finner jo bare opp alt sammen om språk, så hvorfor ikke finne opp noe som føles bra?” *En kritisk diskursanalyse av forholdet mellom pronomenet “hen”, kjønn og samfunnsendringer* [Masteroppgave, Norges teknisk-naturvitenskapelig universitet]. NTNU Open. <http://hdl.handle.net/11250/2610081>
- Samuelsen, A.R. (2023). Røða á Altjóða Kvinnudegnum. Henta 4. april 2023 frá <https://www.lgbt.fo/post/røðan-hjá-anniku-ró-samuelsen-á-altjóða-kvinnudegnum>
- Sandøy, H. (2004). Språkstyring og språkending i Noreg. Politikk eller kulturelt hegemoni? I Norsk språkråds rapport *Nye veier i norsk språkpolitikk?* (s. 17–28). Norsk språkråd. <https://www.sprakradet.no/localfiles/rapport06.pdf>
- Sendén, M.G., Bäck, E.A. & Lindqvist, A. (2015). Introducing a gender neutral pronoun in a natural gender language: the influence of time on attitudes and behavior. *Frontiers in Psychology*, 6(893). <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2015.00893>
- Sendén, M.G., Renström, E. & Lindqvist, A. (2021). Pronouns beyond the binary: The change of attitudes and use over time. *Gender & Society*, 35(4), 588–615. <https://doi.org/10.1177/08912432211029226>
- Simonsen, T.G. (2006, 26. mai). Androgynt pronomen. *Morgenbladet*.
- Språknytt* (1976). Du spør. Vi svarer, 15–16.
- Språkrådet (2022a). *Høyringsnotat. Forslag til rettskrivingsendringer i bokmål og nynorsk februar 2022*. Henta frá: <https://www.sprakradet.no/globalassets/vi-og-vart/hoyringar/2022/horing-februar-2022--horingnotat-med-vedlegg.pdf>

- Språkrådet (2022b). *Sakspapir til Vedtakssak F3 16/21*. Henta frå: <https://www.sprakradet.no/globalassets/vi-og-vart/hoyringar/2022/sakspapir-juni-2022-normering-av-hen.pdf>
- Svendsrud, B.-K. (2013, 9. juli). Ja til han, hun og hin. *Aftenposten*. Henta frå <https://www.aftenposten.no/meninger/debatt/i/Mg41J/ja-til-han-hun-og-hin>
- Vergoossen, H.P. (2021). *Breaking the Binary: Attitudes towards and cognitive effects of gender-neutral pronouns*. [Doktorgradsavhandling, Stockholm University]. DiVA. <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1585874/FULLTEXT01.pdf>
- Vikør, L.S. (1997). The relationship between norms, status and regulations in a theoretical perspective (s. 97–110). I U. Røyneland (red.), *Language Contact and Language Conflict*. Universitetet i Oslo / Høgskulen i Volda.
- Vindenes, U. (2015, 1. juni). Bør vi begynne å si “hen” i tillegg til “hun” og “han” også i Norge? *Aftenposten*. Henta frå <https://www.aftenposten.no/viten/i/pAm6/boer-vi-begynne-aa-si-hen-i-tillegg-til-hun-og-han-ogsaa-i-norge>
- Vinje, F.-E. (1999). *Riktig norsk*. Cappelen akademisk.
- Wojahn, D. (2013). De personliga pronomenens makt. En studie av hur pronomen styr våra föreställningar om personer. I B. Bihl, P. Andersson & L. Lötmarker (red.), *Svenskans beskrivning 32*. (s. 356–367). Karlstads universitet, Institutionen för språk, litteratur och interkultur.
- Wojahn, D. (2015). *Språkaktivism. Diskussioner om feministiska språkförändringar i Sverige från 1960-talet till 2015* [Doktorgradsavhandling, Uppsala universitet].

English title and abstract

The pronoun ‘hen’ – practical and political. A survey of opinions among HE staff on the 2022 language/spelling reform of Norwegian

In 2022 a gender-neutral singular pronoun *hen* was introduced through a spelling reform of Norwegian Nynorsk and Bokmål (origin: from Finnish trad. *hän* via Swedish *hen*, officially introduced into Swedish in 2015). In this article, we present findings from a survey on *hen* sent to all employees at the Western Norway University of Applied Sciences during the public hearing period prior to the spelling reform. The analysis shows a majority of the respondents (N=645) supporting the introduction of *hen*, across age groups (range 20–70), but with some differences according to gender and department affiliation. The reported use of *hen* was also high. In a quantitative content analysis of free text comments, we see that two categories of arguments dominate among respondents supporting the introduction of *hen*: The first is a ‘political’ subcategory with comments emphasizing the rights of persons who do not define themselves as female or male. The second is a ‘pragmatic’ subcategory where *hen* is referred to as a practical alternative to other gender-neutralizing Norwegian expressions, but in

which respondents do not necessarily presuppose an understanding of gender beyond the binary. The arguments against *hen* follow a similar divide. In a dominant ‘pragmatic’ subcategory, respondents express that the new pronoun is an unnecessary addition to the current range of gender-neutral expressions, and in a ‘political’ subcategory respondents express negative value assessments of the reform and pronoun. The article documents patterns in reported language use and reported attitudes about a particular language change at a particular point in time, from a particular social group (HE employees), and the results provide a starting point for future investigations of the usage pattern and attitudes to the pronoun *hen* in Norwegian.

Keywords: *hen*, spelling reform, language attitudes, gender neutral pronoun

Edit Bugge

Professor

Institutt for språk, litteratur, matematikk og tolking

Høgskulen på Vestlandet

edit.bugge@hvl.no

Trude Bukve

Førsteamanuensis

Institutt for språk, litteratur, matematikk og tolking

Høgskulen på Vestlandet

trude.bukve@hvl.no

Hege Myklebust

Førsteamanuensis

Institutt for språk, litteratur, matematikk og tolking

Høgskulen på Vestlandet

hege.myklebust@hvl.no

Vedlegg

Modell	Variablar †	B	SE	Wald	p-verdi	Oddsratio (OR)
1	Kvinner	1.089	.196	30.727	.000	2.971
	<i>Konstant (mann)</i>	.345	.142	5.917	.015	1.412
2	FLKI	1.399	.287	23.739	.000	4.053
	FHS	.878	.295	8.865	.003	2.406
	FØS	.173	.367	.223	.637	1.189
	Admin	.846	.306	7.673	.006	2.331
	<i>Konstant (FIN)</i>	.178	.212	.709	.400	1.195
	3*	20–30 år	.342	.480	.508	.476
	31–40 år	.608	.328	3.445	.063	1.837
	41–50 år	.277	.300	.853	.356	1.319
	51–60 år	.047	.310	.023	.880	1.048
	<i>Konstant (61–70)</i>	.714	.249	8.207	.004	2.042
4	FLKI	1.113	.298	13.961	.000	3.043
	FHS	.457	.314	2.111	.146	1.579
	FØS	.022	.378	.003	.954	1.022
	Admin	.598	.316	3.575	.059	1.818
	Kvinner	.944	.209	20.317	.000	2.569
	<i>Konstant</i>	-.122	.225	.295	.587	.885

Tabell: Logistiske regresjonsmodellar, støtte til forslaget om å innføre *hen* i rettskrivingsnorma.